

حقوق کودکان معلول

مؤلف:

مهدی رحمانی

با دیباچه و مقدمه‌ای از:

دکتر حمید ابهری

دانشیار حقوق دانشگاه مازندران

انتشارات کدیور

سرشناسه	: رحمانی، مهدی، ۱۳۵۶ شهر یور -
عنوان و نام پدیدآور	: حقوق کودکان معلول/مؤلف مهدی رحمانی.
مشخصات نشر	: رشت: کدیور، ۱۳۹۱.
مشخصات ظاهری	: ۱۷۶ص.: جدول .
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۵۹۷۰-۲۴-۱
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
موضوع	: کودکان معلول -- وضع حقوقی و قوانین
رده بندی کنگره	: ۱۳۹۱ ح۷/ر۳/۶۳۹K
رده بندی دیویی	: ۳۲۳/۳۵۲
شماره کتابشناسی ملی	: ۳۰۳۶۹۶۴

عنوان: حقوق کودکان معلول

مؤلف: مهدی رحمانی

ناشر: انتشارات کدیور

چاپخانه: کتیبه گیل

طرح جلد: زینب پروانه

نوبت چاپ: اول ۱۳۹۱

تیراژ: ۱۰۰۰ جلد

قیمت: ۸۰۰۰ تومان

کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر متعلق به مؤلف بوده و هرگونه کپی برداری و استفاده از این اثر فقط با ذکر منبع مجاز خواهد بود.

www.anyshop.ir

تماس: ۰۹۱۲۴۲۶۲۷۱۴

به نام خدا

دیباچه:

حقوق، مجموعه‌ای از قواعد حقوقی است که بر روابط بین انسان‌ها حکومت می‌کند. امروزه، بسیاری از نظام‌های حقوقی اعم از حقوق نوشته یا کامن لو، سعی می‌کنند که بخش عمده‌ای از مقررات تنظیم‌کننده روابط بین اشخاص جامعه را در قالب قانون بیاورند تا ضمانت اجرای کافی برای اجرای این مقررات، وجود داشته باشد. نکته قابل توجه آن است که هم قانونگذار و هم حقوقدانان، معمولاً در زمان تدوین قانون یا آثار حقوقی، جامعه‌ای را در نظر می‌گیرند که همه افراد آن، سالم هستند. برنامه‌ریزان شهری نیز عموماً در طرح‌های شهری و برون شهری با این دیدگاه که استفاده کنندگان از خدمات ارائه شده، افرادی سالم و فاقد معلولیت می‌باشند، مبادرت به اجرای برنامه‌های مربوطه می‌نمایند؛ حال آنکه در کنار افراد سالم جامعه، گروه دیگری از افراد نیز هستند که دچار معلولیت جسمی یا سایر معلولیت‌ها بوده و نیاز به حمایت هموعان خود از یک طرف و مراجع و مقامات تصمیم‌گیرنده از طرف دیگر، دارند. در این میان، آن دسته از معلولین که در سنین کودکی به سر می‌برند، نیاز به حمایت و توجه بیشتری دارند. نگاه ترحم‌آمیز به معلول، مشکلی از او را حل نخواهد کرد. باید با وضع مقررات و قوانین حمایتی از یک سو و فرهنگ سازی حمایت و توجه به معلولین، و بویژه کودکان معلول توسط مراجع دولتی و غیردولتی و مردم از سوی دیگر، زمینه‌های رشد بالندگی این عزیزان را فراهم کرد.

در این زمینه، تلاش‌های بین‌المللی مفیدی صورت گرفته است. تصویب کنوانسیون‌های بین‌المللی متعدد در زمینه حمایت از کودکان و بویژه کودکان معلول و تأسیس سازمان‌های جهانی حمایت از

کودکان همچون سازمان یونیسف، از جمله اقدامات مفید و مؤثر در این زمینه می‌باشد. ماده ۲۳ کنوانسیون حقوق کودک، باید نصب العین تمام قوانین حمایت کننده از کودکان معلول باشد: کودک دارای معلولیت بدنی یا عقلی، باید در عین معلولیت، دارای زندگی شایسته انسانی باشد. زندگی که در آن، حیثیت او محفوظ بوده و شرکت فعال و مؤثر او در زندگی جمعی تسهیل شود... کودک معلول دارای حق حمایت دولتی است و باید تا حد امکان، برای آن کودک و والدین یا سرپرست او امکانات مناسب را فراهم کرد....

در حقوق داخلی جمهوری اسلامی ایران که الگوی بسیاری از کشورهای مسلمان منطقه و جهان است، اگرچه وجود سازمان های حمایتی مانند سازمان بهزیستی و کمک های آنها را نمی توان نادیده گرفت لیکن عدم وجود قوانین جامع و شفاف از یک سو و عدم انجام تحقیق مستقلی در زمینه حمایت از کودکان معلول از سوی دیگر، ملموس می باشد.

از این رو، تحقیق و اثر حاضر را می توان یکی از گام های مهم در جهت شناسایی حقوق کودکان معلول و نقاط قوت و ضعف مقررات و نهادهای حمایتی موجود دانست. تلاش نویسنده، قابل ستایش است و امید آنکه در آینده، شاهد گام ها، نگاه ها و تحقیقات بعدی در جهت حمایت بیشتر از این قشر عزیز جامعه باشیم. توفیق روزافزون نویسنده را از خداوند منان خواستارم.

دکتر حمید ابهری

دانشیار گروه حقوق خصوصی دانشگاه مازندران

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱۲ مقدمه
	صل اول:
۱۷ تعریف مفاهیم (مفهوم حق؛ کودک؛ معلولیت)
۱۹ مفهوم حق
۲۱ حق از دیدگاه لغوی
۲۱ حق از دیدگاه قرآن
۲۲ حق از دیدگاه تاریخی
۲۳ حق بودن» و «حق داشتن»
۲۶ حق از دیدگاه هوفلد
۲۸ تلازم میان حق و تکلیف
۳۲ صورت دوم تلازم حق و تکلیف
۳۵ مفهوم کودک
۳۵ در فقه اسلام
۳۶ در حقوق ایران
۳۷ در کنوانسیون‌ها و اسناد بین‌المللی
۳۸ مفهوم معلولیت
۳۹ تعریف اعلامیه مربوط به حقوق معلولان
۳۹ تعریف کنوانسیون حقوق افراد دارای معلولیت
۴۰ انواع معلولیت
۴۲ علل معلولیت
	صل دوم:
۴۳ کودکان معلول و وضعیت حقوقی آنها در منابع مختلف
۵۰ حقوق کودک در اسناد بین‌المللی
۵۰ اعلامیه حقوق کودک
۵۴ کنوانسیون حقوق کودک
۵۹ بررسی حقوق کودکان معلول مندرج در کنوانسیون حقوق کودک
۵۹ حق شرکت فعال در جامعه
۵۹ حق حمایت ویژه
۵۹ حق بهره‌مندی از مراقبت‌های ویژه
۶۰ حق دسترسی به تعلیم و تربیت

۶۰ حق دریافت خدمات توانبخشی
۶۱ حق اشتغال
۶۳ کنوانسیون حقوق افراد دارای معلولیت
۶۳ بررسی حقوق کودکان معلول مندرج در کنوانسیون حقوق افراد دارای معلولیت
۶۳ حق احترام به ظرفیتهای قابل تحول کودکان دارای معلولیت
۶۳ حق بهره مندی از حقوق بشر و آزادی های بنیادین
۶۴ عدم تبعیض
۶۴ حق آزادی بیان و ابراز عقیده
۶۴ حق آزادی تردد و تابعیت
۶۴ حق برخورداری از خانه و خانواده
۶۵ حق آموزش
۶۵ حق مشارکت در زندگی فرهنگی، تفریح، فراغت و ورزش
۶۶ حقوق کودک معلول در قوانین و مقررات ایران
۷۴ مقایسه تطبیقی حق آموزش کودکان معلول در اسناد بین المللی و قانون داخلی ایران ...

فصل سوم:

وظایف نهادهای دولتی در زمینه حمایت از حقوق کودک معلول و نظارت بر

۷۷ عملکرد آنها
۸۱ وظایف نهادهای دولتی
۸۲ نهادهای عمده دولت های عضو کنوانسیون حقوق افراد دارای معلولیت
۸۶ دستگاه های مرتبط با مواد قانون جامع حمایت از حقوق معلولان به تفکیک هر ماده
۸۸ وظایف سازمان بهزیستی کشور
۸۹ نظارت بر عملکرد نهادهای دولتی
۸۹ کمیته حقوق کودک
۹۵ کمیته حقوق معلولان
۹۶ نظام گزارش دهی به کمیته حقوق معلولان
۹۶ نظام رسیدگی به شکایات فردی از سوی کمیته حقوق معلولان
۹۷ صندوق کودکان سازمان ملل متحد (unicef)
۹۹ نهادهای ملی حقوق بشر
۱۰۳ سازمان های غیر دولتی
۱۰۶ نتیجه گیری
۱۱۱ پیوست ها
۱۱۳ کنوانسیون حقوق کودک
۱۳۳ کنوانسیون حقوق افراد دارای معلولیت

۱۶۱	جدول ها و نمودارهای آمار کودکان معلول در کشور
۱۷۲	منابع فارسی
۱۷۵	منابع عربی
۱۷۶	منابع اینترنتی

مقدمه:

حضرت علی (ع) در فراز هفتم عهدنامه‌ای که به مالک اشتر نگاشته‌اند اینگونه می‌فرماید: الله الله [ای مالک اشتر تو را به عنوان مدیر ارشد جامعه هشدار می‌دهم] درباره طبقه زمین‌گیران و معلولین، پس رای خدا پاسدار حقی باش که خداوند برای این جامعه معین فرموده است. بخشی از بیت المال و بخشی از غله‌های زمین‌های غنیمی اسلام را در هر شهری به معلولین و محرومین اختصاص ده. همواره فکر مشکلات آنان باش و از آنان روی برمگردان. (نهج البلاغه، عهدنامه مالک اشتر، فراز هفتم)

رهبران دین مبین اسلام از قرن‌ها پیش به فکر برقراری عدل در میان همه مردم بوده‌اند، معلولان نیز بقیه‌ای از اجتماع هستند که نیازمند توجه و رسیدگی بیشتری می‌باشند، و از میان این دسته کودکان به سبب ناتوانی در احقاق حقوق خود به توجه بیشتری نیازمندند به راستی که اگر چنین دیدگاهی در نواح انسانی فراگیر شود، و اگر به آسایش و رفاه و سلامت جسمی و روحی کودکان معلول توجه بیشتری شود، دنیای زیباتری خواهیم داشت، دنیایی که کودکان بزرگ شده‌اش، آن قدر بزرگ باشند که کودکی را جدی بگیرند.

در کتاب حاضر قصد آن داریم که حقوق کودکان معلول را مورد بحث و بررسی قرار دهیم. بررسی حقوق کودک معلول مبحثی است که ضرورت دارد به طور اختصاصی به آن پرداخته شود.

بیان مسأله

موضوع حقوق کودکان دارای ناتوانی و معلولیت از جمله چالش‌های مهم و مورد توجه در سال‌های اخیر بوده است، اولین بار در سال ۱۹۲۴ میلادی (۱۳۰۲) در اعلامیه حقوق کودک به حقوق کودکان قب مانده ذهنی اشاره شده است و سپس در سال ۱۹۴۸ اعلامیه جهانی حقوق بشر در سازمان ملل به

تصویب رسید که اشاره به مواردی از حقوق معلولان نیز داشت و آنگاه در سال ۱۹۵۹ در اعلامیه حقوق کودک مجمع عمومی سازمان ملل، به حقوق کودکان معلول اشاره شده است. در سال ۱۹۷۱، اعلامیه جهانی حقوق افراد مبتلا به عقب ماندگی ذهنی و در نهایت در سال ۱۹۷۵، اعلامیه حقوق افراد دارای معلولیت در مجمع عمومی سازمان ملل متحد به تصویب رسید. به دنبال این اعلامیه‌ها در سال ۱۹۸۹ (۱۳۶۸) کنوانسیون حقوق کودک به صراحت حقوق کودکان دارای معلولیت را مطرح نموده است. در خلال تصویب این اعلامیه‌ها، سال ۱۹۸۱ به عنوان سال جهانی معلولان و فاصله سالهای ۱۹۸۳-۱۹۹۲ به عنوان دهه جهانی معلولان و فاصله سالهای ۱۹۹۳-۲۰۰۲ به عنوان "دهه معلولان آسیا و اقیانوسیه" نامیده شده است که دستور العمل‌های ویژه‌ای را برای افراد دارای معلولیت به کشورهای عضو پیشنهاد کرده است.

در ایران، در مجلس ششم (۱۳۸۲) قانون جامعی برای به رسمیت شناختن حقوق معلولان تصویب گردید و از سال ۱۳۸۳ سازمان بهزیستی کشور اجرایی شدن آن را در دستور کار قرار داده است. مهمترین اقدامات انجام شده در رابطه با حقوق کودک تصویب اعلامیه حقوق کودک در سال ۱۹۲۴ و تصویب "کنوانسیون حقوق کودک" در ۱۹۸۹ برای همه کودکان جهان بوده است. برای کودکان معلول هر چند مواردی که به صراحت تمام نام برده شده باشد موجود نیست، لیکن اعلامیه "حقوق عقب مانده ذهنی" در سال ۱۹۷۱ و اعلامیه "حقوق معلولان" در سال ۱۹۷۵ و نیز ماده ۲۳ "کنوانسیون حقوق کودک" از جمله موارد مهمی است که به این موضوع پرداخته است. مصوبه "قوانین استاندارد برای معلولان" در سال ۱۹۹۳ نیز راهکار مناسبی برای پرداختن به موضوع حقوق کودکان معلول می باشد. تلاشها برای تصویب "کنوانسیون حقوق معلولان" که می تواند ضمانت اجرایی مناسبی از سوی دولت ها داشته باشد، تا سال ۲۰۰۷ ادامه داشت تا اینکه در ۳۰ مارس همان سال پیش نویس آن به تأیید کشورهای سازمان ملل رسید.

ضرورت تحقیق

مسئله حمایت از افراد دارای معلولیت در کشورهای در حال توسعه مانند ایران که هنوز شاخص‌های کمی و کیفی توسعه در مراحل اولیه پیشرفت قرار دارد و به خصوص در کشورهایی که سازمان

داشت جهانی اذعان می‌نماید بیش از دو سوم کل معلولان جهان در آنها زندگی می‌کنند، اهمیت بیشتری می‌یابد. این مسأله برای کشور ما از این جهت که سال‌ها درگیر جنگ بوده، اهمیت مضاعف یافته است. این امر بر شمار سایر معلولان ژنتیکی و عارضی (در نتیجه عوامل خارجی غیر از جنگ مانند نوع بلایای طبیعی مثل زلزله) افزوده است. شناخت وضعیت کودکان و نوجوانان معلول ضرورتی چندان دارد. چراکه به خاطر نیازهای متفاوت روحی و جسمی این سنین، توجه به آموزش و داشت و تفریحات آنان اهمیت بسیار دارد و برنامه‌ریزی کلان در این زمینه نیازمند آمار دقیق است. همه افراد جامعه حق داشتن فرصت‌هایی برابر در زندگی را دارند. شناخت کامل و رسیدگی سریع وضعیت کودکان معلول، گام مهمی است برای دستیابی به این هدف و بنای آینده‌ای بهتر.

سؤالات تحقیق

سؤال‌هایی که ذهن نگارنده را به خود مشغول کرده بود عبارتند از:

- ۱) مبنای حقوق لاینفک و مساوی کودکان معلول به عنوان عضوی از جامعه بشری چیست؟
- ۲) آیا در نظام حقوقی ما، کودکان معلول بدون هیچگونه تبعیضی از تمامی حقوق و آزادیهای مندرج در اسناد بین‌المللی و قانون اساسی ج.ا.ا برخوردارند.
- ۳) نظام حقوقی ما جهت تحقق برابری کامل بین کودکان معلول با سایر افراد و بهبود وضعیت آنها با چه موانعی روبروست؟
- ۴) سازوکارهای لازم به منظور پیشگیری از نقض حقوق معلولین کدامند؟

فرضیه های تحقیق

- ۱) تبعیض در مورد هر شخص بر اساس معلولیت او، برخلاف ارزش و کرامت ذاتی اوست.
- ۲) کودکان معلول می‌بایست از همه حقوق انسانی و آزادیهای اساسی، بدون هیچ تبعیضی از حیث نژاد، رنگ، جنس، زبان، مذهب، عقاید سیاسی و سایر ملاحظات ملی، برابر با سایر کودکان برخوردار باشند.
- ۳) هرگونه ادعایی خلاف اصل برابری نیازمند اثبات بوده و بار اثبات بر عهده مدعیان نابرابری است.

پیشینه تحقیق

در مورد پیشینه این تحقیق ذکر این نکته ضروری است که اغلب تحقیق های صورت گرفته در این زمینه به حقوق کودک به صورت عام مرتبط می باشد و در برخی موارد نیز به حقوق معلول پرداخته شده است. اما در مورد حقوق کودک معلول تحقیق جامعی صورت نگرفته است.

اهداف تحقیق

عمده حمایت هایی که در چارچوب اسناد بین المللی از افراد دارای معلولیت صورت گرفته، به جز اسناد عامی که حقوق بشر کلیه افراد را مورد شناسایی قرار داده اند و به ویژه کنوانسیون حقوق کودک ۱۹۸۹ به عنوان تنها سند لازم الاجرا که مشخصاً حقوق کودکان دارای معلولیت را مورد توجه قرار داده است در سایر موارد عمدتاً در قالب قطعنامه و اعلامیه است. البته کنوانسیون که طی سال جاری میلادی به تصویب رسیده از سوی دولت ها با اقبال خوبی مواجه شد. منتها اجرایی شدن یا نشدن آن را باید در آینده مشاهده کرد چنان که گفته شد اسناد مذکور، ابزارها و راهکارهای مناسبی را جهت شناسایی موانع و بهبود وضعیت معلولان و نهایتاً تحقق آرمان عدالت اجتماعی، ارائه داده اند و چنانچه این راهکارها به صورت یک قاعده بین المللی از طرف تعداد زیادی از کشورها به مورد اجرا گذاشته شوند، می توانند شکل عرف بین المللی را به خود بگیرند. مهم ترین دستاورد این اقدامات بین المللی را در کشورمان می توان در قالب قوانین و مصوبات مختلف و به خصوص قانون جامع حمایت از معلولان و نیز قانون ساختار وزارت رفاه و تامین اجتماعی مشاهده کرد. با اینکه این قوانین دارای نقایص زیادی هستند و در راه اجرای شان با چالش های متعددی مواجه هستند، لیکن این حرکت ها می تواند زمینه خوبی برای اتخاذ اقدامات بیشتر در جهت حمایت از افراد دارای معلولیت در آینده باشد. هدف اصلی این کتاب بررسی قوانین حمایت از کودکان معلول و روند اجرایی شدن آنها می باشد.

روش تحقیق

روش تحقیق در این کتاب توصیفی-تحلیلی است و سعی شده با بهره گیری از اسناد و نظرات نهادهای بین المللی حقوق بشر، به ویژه نظریات عمومی کمیته حقوق کودک در زمینه حقوق کودکان، کنوانسیون جهانی حقوق کودک و نیز قانون جامع حمایت از معلولان، برای بررسی این